

Human IT

Tidskrift för studier av IT
ur ett humanvetenskapligt perspektiv

Elektronisk publicering och distribution - nya vägar för boken

av Peter Almerud

Innehåll

[Inledning](#)

[1. Spännande utveckling](#)

[2. Ett embryonalt stadium](#)

[3. Upphovsrätt](#)

[4. Nya aktörer på arenan](#)

[5. Litteraturen på nätet](#)

[6. Print-on-demand](#)

[7. Nätbokhandeln](#)

[8. Biblioteken borde ha en nyckelroll, men...](#)

[9. Folkbiblioteken har glömt litteraturen on-line](#)

[10. Litteraturpolitiken ligger efter](#)

Inledning

Boken har i takt med medietvecklingen förlorat mycket av sin särställning som förmedlare av information och upplevelser. Idag möter den nya utmaningar. Med den växande elektroniska publiceringen — off-line och on-line — förlorar den också sin särställning som bärare av text. Det har betydelse på många plan. Den franske

bokhistorikern Roger Chartier skriver: "Om texterna frigör sig från den form som burit dem alltsedan den kristna tidens första århundraden — nämligen *codexen*, boken bestående av häften, varifrån alla tryckta föremål som vi är förtrogna med härstammar — så kommer faktiskt alla intellektuella teknologier, alla de operationer som förekommer vid produktion av betydelse att modifieras." Han påminner vidare om att former påverkar betydelser: "När 'en och samma' text går över från *codex* till skärm är den faktiskt inte längre densamma, och det beror på att de nya formella arrangemang varigenom de visas för läsaren modifierar villkoren för textens reception och förståelse." Och han drar slutsatsen att textbegreppet "måste brytas loss ur den omedelbara självklarhet som gör att vi förknippar text med en speciell form av bok (*codex*), vilken i sin tur ersatte en annan form av bok för sjutton-arton sekler sedan, nämligen *volumen*, bokrullen."¹

En rapport från EU-kommissionen 1996² uppskattar att mellan fem och femton procent av allt material som publiceras i början av 2000-talet kommer att publiceras elektroniskt. Det varierar dock mellan olika sektorer. 15 procent av den utgivning som har näringslivet som främsta målgrupp kommer att publiceras elektroniskt. Samma siffra gäller för vetenskaplig publicering. För övriga kategorier är siffrorna 10 procent för läromedel, 6 procent för tidningar och tidskrifter och 5 procent av allmänlitteraturen.

Siffrorna gäller elektronisk publicering över huvud taget, inklusive t.ex. cd-rom, som främst av kommersiella skäl ännu är den vanligaste elektroniska publiceringsformen bland de kommersiella aktörerna.

Även om de här siffrorna inte är absoluta säger de något om trenden, om var utvecklingen går fortast. De visar också att elektronisk publicering i olika former kommer att bli en ansenlig del av den framtida bokmarknaden.

([Åter](#) till början av artikeln)

1. Spännande utveckling

Den utveckling som nu pågår när det gäller elektronisk publicering och distribution av litteratur pekar på spännande utvecklingsmöjligheter.

Ett exempel är print-on-demand och kombinationen av webbpublicering och print-on-demand. Ett annat är nätbokhandeln. En rad kulturtidskrifter publicerar sig elektroniskt. Förlag och författare använder webben för marknadsföring. Antalet amatörförfattare, som ser webbpublicering som en möjlighet att nå en publik, ökar snabbt. Folkbibliotek öppnar skriparverkstäder på nätet. Digitala bibliotek — eller om man så vill textarkiv — gör det möjligt för läsare att lätt komma åt texter de annars skulle ha svårt att få tag i.

I praktiken är den digitala tekniken idag både så billig och så lättillgänglig att vem som helst kan lägga in ett antal texter — sina egna eller andras — i en databas och göra dem tillgängliga för läsare, något som t.ex. märks på det ökande antalet litterära webbplatser. Det öppnar naturligtvis enorma möjligheter ur ett demokratiskt perspektiv och ur det kulturpolitiska perspektiv där målet länge varit att stimulera människors

skapande förmåga och bredda deltagandet i kulturlivet.

Naturligtvis ska man inte heller glömma de nya konstnärliga och berättartekniska möjligheter, som den nya tekniken öppnar. Dessa är dock ännu så länge tämligen utnyttjade. I Sverige finns t.ex. inga exempel på att man har utnyttjat webben för publicering av s.k. hypertextromaner, romaner där läsaren med hjälp av länkar kan välja olika vägar i berättelsen och där det i princip varken behöver finnas en början eller ett slut. De författare som idag publicerar sig på webben, på disketter eller på cd-rom publicerar texter, som lika väl skulle kunna tryckas i vanliga böcker eller tidskrifter. Det finns dock exempel på författare eller litterära webbplatser, som utnyttjar mediets interaktiva möjligheter. Vidare håller cd-rom-spelen på att utvecklas till en ny form av berättande.

Men utvecklingen ställer också många vedertagna begrepp på huvudet och reser en lång rad frågor. Vi har ett royaltysystem som är anpassat till traditionellt tryckta böcker på en traditionell bokmarknad. Hur löser man royaltyfrågan? Hur vet man att den utgåva som hämtas hem från nätet är äkta? Hur garanteras den tekniska kvaliteten? Vad händer med texternas läsbarhet? Var finns den tekniska och grafiska kompetens som krävs i produktionsprocessen? Vilka metoder finns för marknadsföring av böcker som inte existerar i fysisk form? Vi har ett statligt litteraturstöd, som inte är anpassat till en digital miljö. Hur konstruerar man ett stödsystem för den elektroniska litteraturen? Det blir en oöverskådlighet i bokutgivningen som försvårar för såväl bokhandel och bibliotek som läsare att hitta rätt i bokfloden. Kan t.ex. bokhandel och bibliotek gemensamt lösa det problemet? Hur ser konsekutionsprocessen, den process som ger vissa böcker, förläggare och författarskap högre status än andra i det litterära fältet, ut i den elektroniska miljön? Hur ser den elektroniska bokkedjan ut, vilka är aktörerna och vilka roller har de? Hur tar man tillvara den kompetens som finns i den traditionella bokkedjan i den elektroniska produktions- och distributionsprocessen?

Några av dessa frågor handlar om lagstiftning, t.ex. upphovsrätt. Andra är avtalsfrågor, t.ex. de som handlar om royalty. Åter andra berör olika aktörers roller och kräver ett bättre kunskapsunderlag, mer erfarenheter och en bred diskussion inom branschen för att kunna besvaras.

([Åter](#) till början av artikeln)

2. Ett embryonalt stadium

Många ser alltså framför sig en mycket snabb utveckling av elektronisk publicering och distribution av litteratur. Och visserligen går utvecklingen fort, men kanske inte så fort som många trodde för bara några år sedan. Man kan till och med konstatera att verksamheten till stora delar fortfarande befinner sig på ett ganska embryonalt stadium.

Elektronisk publicering — eller digital publicering som man ibland säger — omfattar skapandet, sparandet, presentationen och ofta också distributionen av dokument i elektronisk form. Elektronisk publicering kan också definieras som all sådan publicering som kräver datorer för produktion och distribution.³

Typiskt för tryckta texter är att man berättar linjärt. Texten är egentligen bara en enda

lång rad. I de elektroniska dokumenten kan man genom hypertext berätta i olika skikt och på det sättet både berätta mer associativt, göra utvikningar och fördjupningar och ge läsaren valmöjligheter i handlingen. Författaren/berättaren kan till exempel låta läsaren välja olika vägar, olika handlingsalternativ, olika slut på en berättelse. Det innebär bland annat att en elektroniskt publicerad text inte nödvändigtvis är möjlig att trycka utan att den anpassas och vice versa.

Det finns många fördelar med elektronisk publicering jämfört med publicering på traditionellt sätt:

- Det är relativt lätt och relativt billigt att publicera sig elektroniskt.
- Snabbheten, både vad gäller publicering och distribution.
- Det är lättare att hålla ett material aktuellt.
- Texterna blir lätt tillgängliga.
- Texterna är möjliga att söka i.
- Texterna är lätta att kopiera.
- Författaren är lätt att kontakta.
- De möjligheter som hyperlänkarna erbjuder, både för referenser inom och utanför texten och för att skapa nya former av berättande.
- Texten kan kombineras med bild och ljud.

Men det finns också nackdelar:

- Det är lättare att bläddra i en traditionell bok.
- Den elektroniskt publicerade texten har inte samma status som de tryckta texten.
- Texten blir mindre överskådlig.
- Texten är lätt att kopiera.
- Upphovsfrågorna är oklara.
- De etablerade systemen för arvodering (honorar) fungerar inte.
- Man har ännu inte hittat bra former för att sälja/köpa/betala via nätet.
- Formerna för marknadsföring är outvecklade.
- Det elektroniskt publicerade materialet är svårt att överblicka och katalogisera.
- Autenticiteten.
- Dataskyddet.

- Bristen på standarder.
- Textens läsbarhet.

Hur man värderar balansen mellan fördelarna och nackdelarna, att man löser de frågor som handlar om rättigheter, att man utvecklar formerna för marknadsföring och att man hittar väl fungerande betalnings- eller finansieringssystem är några faktorer, som blir avgörande för den framtida utvecklingen av elektronisk publicering.

([Åter](#) till början av artikeln)

3. Upphovsrätt

En av nyckelfrågorna för den fortsatta utvecklingen är upphovsrätten. Upphovsrätten och hur den hanteras har stor betydelse för att bokmarknaden och samspelet mellan olika aktörer på den ska fungera och därmed också för utvecklingen av den elektroniska publiceringen. Men kunskapen om upphovsrätten varierar. Till det kommer att den nuvarande lagstiftningen inte alltid fungerar i förhållande till elektronisk publicering och distribution av litteratur och att man inte heller har hittat fungerande former för hanteringen av rättighetsfrågorna i den digitala miljön.

Rättsliga ramar och fasta spelregler — lagar och avtal — ger en stabilitet som är nödvändig för att en marknad ska växa fram. Dessa ramar och spelregler finns sedan länge för den traditionella bokmarknaden. När det gäller elektronisk publicering karaktäriseras situationen istället av osäkerhet kring ramarna och brist på spelregler, vilket hämmar framväxten av en marknad för elektroniskt publicerad litteratur.

Våren 1997 gjorde det nordiska kompetenscentret för elektronisk publicering, NordEP, en kartläggning genom en enkät till 80 vetenskapliga bibliotek i Norden.⁴ Det visade sig att hälften av biblioteken höll på med någon form av elektronisk publicering, som varierade från en hemsida och interna nyhetsblad till 30 avhandlingar årligen. Mestadels publicerade man på webben. De flesta hade en begränsad aktivitet. Man var intresserade av elektronisk publicering men hade av olika skäl inte kommit igång. Ofta handlade det om brist på pengar, apparatur och kompetens. En femtedel pekade på bekymmer med upphovsrätten.

Det finns också en konflikt mellan vad som omväxlande kallas samhällsintresset, allmänintresset och den litterära allemansrätten, dvs. behovet av att människor av olika skäl har en generös tillgång till litteratur, och rättighetshavarnas, producenternas, behov av att få ersättning för sitt arbete och sina investeringar. På den traditionella bokens område har en balans mellan de olika intressena uppnåtts genom en kombination av lag, avtal och kulturpolitiska beslut, till exempel biblioteksersättningen, som förvaltas av Författarfonden, och kopieringsavtal som slutits mellan stat och kommun och olika intresseorganisationer. Någon motsvarande lösning kan dock ännu inte ses när det gäller elektroniskt publicerad litteratur.

Viktigt för den fortsatta utvecklingen är också att det utvecklas gemensamma format för beskrivningen av elektroniska dokument. Det har betydelse för sökmöjligheterna och för möjligheten att knyta andra tjänster till lagrade dokument men också för

kontroll av autenticitet och av var upphovsrätten ligger.

([Åter](#) till början av artikeln)

4. Nya aktörer på arenan

Tre grundläggande tendenser i bokbranschen har länge varit vad den danske litteratursociologen Hans Hertel betecknar som

- kontraktion, dvs. minskning av läsning, bokinköp och boklån, nedläggning av förlag, bokhandlar och bibliotek och nedskärning av litteraturundervisning,
- koncentration, med kedjebildningar och företagsuppköp, en utveckling som sker på såväl nationell som global basis, och
- polarisering, dvs. en växande klyfta mellan stort och smått: små och stora förlag; den uppmärksamhet böcker får i nyhetsmedierna; små och stora upplagor; författares inkomster.⁵

Man kan till och med tala om en marginalisering av litteraturen, åtminstone av litteratur i bokform. För samtidigt ser vi en symbios mellan olika medier och en sammansmältning av olika mediala former.⁶ Det gör också att det idag bara är det lilla förlaget, som svarar mot den traditionella bilden av ett bokförlag. Det stora förlaget är en integrerad del i en mediekoncern. En och samma författare kan skriva för olika medier. En bok kan ligga till grund för en film eller ett cd-rom-spel, men en film eller ett cd-rom-spel kan också ligga till grund för en bok. En bok kan få en fortsättning på webben. Tidskrifter publiceras parallellt på papper och elektroniskt. I bokhandeln samsas böcker, videofilmer och cd-rom, samtidigt som skivaffärerna kompletterar sitt utbud med videofilmer, cd-rom och böcker. Bibliotek publicerar texter elektroniskt och tar därmed på sig rollen som förläggare. Läsaren tillgodoser sitt behov av information och upplevelser genom att röra sig mellan olika medier.

Mediesymbiosen förändrar alltså såväl medielandskapet som traditionella aktörers roller. Samtidigt leder den elektroniska utvecklingen till att nya aktörer etablerar sig på bokmarknaden. Det kan komma att förändra de grundläggande trenderna på bokmarknaden. Men det är långt ifrån säkert. De kan också komma att förstärkas ytterligare, mycket beroende på hur de olika aktörerna agerar.

Om man jämför traditionell och elektronisk publicering av litteratur ser man att vi idag har två olika publiceringsprocesser — en traditionell och en elektronisk. De kräver olika teknik och kvalitetsbedömningar och de ger olika läsmöjligheter. Aktörerna är liksom distributionskanalerna i viss utsträckning olika. De två processerna löper alltså än så länge mer eller mindre parallellt och kontaktytorna är relativt små, även om de ökar. Frågan är *när* — och i så fall *hur* — de kommer att integreras.

Aktörerna i den elektroniska bokkedjan kan sägas representera allt från privatpersoner som lägger ut en hemsida med texter via nätverk, ideella föreningar, offentliga institutioner och olika typer av projekt till strikt kommersiella aktörer. Det är få etablerade författare som publicerar sig på webben. Man kan vidare konstatera att de

kommersiella aktörer, som har varit mest framgångsrika på området, i relativt liten utsträckning har sina rötter i den traditionella bokbranschen. De företag som är framgångsrika när det gäller cd-rom-produktion har sina rötter i andra delar av mediesektorn än den traditionella förlagsverksamheten och de traditionella förlag som har gett sig in på området har ofta gjort stora ekonomiska förluster. De traditionella förlagen är också avvaktande om inte rent av negativa till print-on-demand. De som har varit aktiva på det området kommer snarare från författarmiljön och från den grafiska branschen. När det gäller nätbokhandeln kommer de mest framgångsrika aktörerna från annat håll än den traditionella bokhandeln, även om också den traditionella bokhandeln har startat nätboklådor.

Men allt fler etablerade författare börjar upptäcka Internet, även om de hittills främst använder sig av det för marknadsföring och försäljning och för att etablera kontakt med läsare, och framgångsrika cd-rom-producenter och nätbokhandlare köps upp av större mediekonglomerat.

([Åter](#) till början av artikeln)

5. Litteraturen på nätet

Litteratursociologen Erik Peurell har i en rapport⁷ för projektet Nya vägar för boken studerat svensk publicering av texter på Internet och urskiljer tre olika kategorier av aktörer som publicerar skönlitterära texter:

- tekniskt intresserade personer,
- yngre oetablerade skribenter, och
- författare till underhållningslitteratur.

Till det kommer en stor och växande mängd texter i de digitala biblioteken. I dag finns en rad sådana. Några slumpmässigt valda exempel är projekt Runeberg i Linköping⁸, The Online Medieval and Classical Library vid Berkeleyuniversitetet ⁹ och The Electronic Text Center vid University of Virginia.¹⁰

Det finns vidare en tendens att även mer etablerade författare börjar intressera sig för nätet. Tendensen är visserligen svag och än så länge ägnar de sig mest åt marknadsföring och försäljning och mindre åt publicering av texter. Men det finns undantag och antalet ökar. Det finns vidare gott om författarpresentationer på nätet, t.ex. på Författarcentrum östs och förlagens webbplatser.

De författare som publicerar sig på webben skriver linjärt och tycks vilja skriva linjärt, och väljer webben i brist på andra publiceringsmöjligheter. Inför ett seminarium på bok- och biblioteksmässan i Göteborg i september 1999¹¹ ställde Ola Lindvall, ansvarig för nättidskriften Argus Area¹² några frågor till författare, som har publicerat sig i tidskriften.¹³

De fyra författare som svarade har det gemensamt att de skriver för en bred publik och att de hellre skulle vilja publicera sig i traditionell form, men ännu inte har blivit

accepterade av något förlag. Ett alternativ är då att publicera sig på nätet. De har alltså valt nätpublicering av tvång snarare än av fri vilja. Men de ser också fördelar i nätpubliceringen; de når ut lättare och de når en bredare publik.

Man kan också notera att ingen av dem pekar på de konstnärliga möjligheter webbpublicering ger jämfört med traditionell publicering. Ingen av dem har heller utnyttjat webbens möjligheter i sitt författarskap utan skriver texter som lika väl skulle kunna publiceras i traditionellt tryckt form, något som genomgående gäller de författare som publicerar sig i Argus Area. Flera av de författare som publicerar sig i Argus Area har för övrigt också gett ut tryckta böcker på etablerade förlag.

Men det finns också författare som utnyttjar webbpubliceringens interaktiva möjligheter. Ett exempel är författaren Gabriella Håkansson, som 1997 gav ut romanen Operation B. Denna fick en fortsättning på nätet, Operation (snabel)B.¹⁴

([Åter](#) till början av artikeln)

6. Print-on-demand

En företeelse som har fått stor plats i diskussionen om elektronisk publicering och distribution av litteratur är print-on-demand.

Utvecklingen av den digitala trycktekniken har gjort det möjligt att trycka små upplagor av böcker till ett pris som kan konkurrera på marknaden. Det har till exempel inneburit att förlag kan trycka provupplagor av böcker i marknadsföringssyfte. Andra områden som lämpar sig för digitalt tryck är lokal litteratur och vetenskaplig litteratur, som ofta trycks i små upplagor. Tekniken har också underlättat för dem som vill ge ut böcker på eget förlag.

Digital tryckning behöver inte innebära att produktionskedjan ser annorlunda ut jämfört med om man väljer offsettryck. De lägre kostnaderna för små upplagor kan dock leda till att antalet boktitlar som ges ut ökar och att nya aktörer tar på sig en förläggarroll.

I diskussionen finns ibland en tendens att låta begreppet print-on-demand omfatta allt digitalt tryck av böcker. Det är dock viktigt att konstatera att print-on-demand är ett av flera sätt att använda sig av digital tryckteknik. När det gäller förlagsfunktionen skiljer sig print-on-demand inte nämnvärt från traditionell bokproduktion. Det som skiljer print-on-demand från andra former av digitalt tryck är att distributionen föregår tryckningen, till skillnad från det traditionella förfarandet där tryckningen föregår distributionen. Boken kan alltså sägas vara publicerad i och med att den elektroniska filen läggs in i en databas och görs tillgänglig via en beställningsfunktion och man trycker inte fler exemplar av boken än det finns beställningar, oavsett om beställningen är på ett eller tjugo exemplar. Det har också betydelse för registreringen av verket i nationalbibliografin.

I och med att bokens manus lagras digitalt och boken inte trycks förrän den beställs slipper man lagerkostnader, överproduktion och i viss utsträckning distributionskostnad. Det gör också att utgivaren kan ha "boken" i lager under en lång tid. Själva tryckningen kan ske på geografiskt vitt skilda platser, vilket gör att man

slipper alla de nackdelar det kan innebära att frakta en bok i fysisk form över en gräns, att man kan leverera boken snabbare till kunden och att utgivaren lätt kan nå en målgrupp som är mycket geografiskt spridd.

Print-on-demand lämpar sig därför för böcker som ska finnas i lager lång tid, som säljs i små upplagor och som har en geografiskt spridd målgrupp. De böckerna finns t.ex. inom kategorier som vetenskaplig litteratur, klassiker, essäer, poesi, lokal litteratur och litteratur på minoritetsspråk. Print-on-demand kan också vara en lämplig form för backlistutgivning av tidigare publicerade böcker.

Genom att använda digitalt tryck och print-on-demand-publicering kan man förlänga en boktitels livscykel. Den kan t.ex. först ges ut i en digitalt tryckt provupplaga, därefter i traditionellt tryckt form, kartonage och pocketupplaga och därefter erbjudas som backlistutgåva via print-on-demand.

Print-on-demand-tekniken ger också möjlighet att framställa kurslitteratur på ett effektivare sätt i och med att den som är ansvarig för en utbildning kan "skraddarsy" ett kursmaterial under förutsättning att artiklar och delar av böcker finns tillgängliga som print-on-demand-filer i en databas.

Print-on-demand-tekniken kan alltså leda till

- lägre produktions- och distributionskostnader för viss litteratur,
- en längre livscykel för vissa böcker,
- ett ökat antal boktitlar på marknaden,
- bättre förutsättningar att ge ut litteratur för små läsargrupper,
- ökad klassikerutgivning,
- ökad utgivning av böcker på eget förlag,
- bättre förutsättningar för litteratur på minoritetsspråk, både vad gäller utgivning och distribution.

En bok som görs tillgänglig genom print-on-demand har ingen fixerad upplaga. Det påverkar avtalet mellan förlaget och författaren, dels eftersom detta normalt bygger på en viss upplaga, dels eftersom förläggaren kan vilja ge ut boken i en traditionellt tryckt upplaga men också ha möjligheten att senare erbjuda den som backlistutgåva via print-on-demand. Man kan också notera att de befintliga formerna för statligt utgivningsstöd för litteratur förutsätter en tryckt minsta upplaga.

Att boken publiceras som en elektronisk fil gör att det är relativt lätt för författaren/utgivaren att ändra i texten, vilket innebär att texten kan se olika ut beroende på när boken är tryckt. Det innebär att det är viktigt att det i informationen om boken framgår att det är en print-on-demand-utgåva, att det vid återutgivning framgår vilken som är förlagan och att det i förläggarens information framgår om det har gjorts ändringar i boken sedan den lades ut som elektronisk fil första gången.

Verksamheten med print-on-demand är i sin linda. Ett skäl är att tekniken ännu inte håller vad man hoppades för några år sedan. Då trodde många att det ganska snart skulle bli möjligt att trycka enstaka exemplar av böcker till konkurrenskraftiga priser. Det är det inte ännu, utan minsta upplaga som är möjlig att trycka till rimliga priser är enligt svenska tryckerier 25-50 exemplar om man vill ha en tryckkvalitet som närmar sig offsettryck. Man har också problem med färg och hårdare omslag. Men utvecklingen går fort och det kommer hela tiden ny teknik och nya aktörer.

Det främsta hindret är volymen. Utomlands finns dock print-on-demand-aktörer, som kan leverera ett exemplar av en titel åt gången. Ett exempel är tyska Libri Books on Demand, som har sina boktitlar i bokgrossisten Libris katalog. Man har organiserat verksamheten så att man av förlagen köper licens för att ge ut en print-on-demand-version av tidigare utgivna boktitlar. Man erbjuder också enskilda författare, bokhandlare och litterära agenter att utnyttja Libri Books on Demand. Man kan trycka böckerna i fem olika utföranden och har en volym på produktionen som gör att man kan erbjuda dem till priser, som ligger på en nivå som är jämförbar med offsettryckta böcker. Kvaliteten motsvarar en pocketbok.

Någon motsvarande verksamhet finns ännu inte i Sverige. De print-on-demand-aktörer som finns på den svenska bokmarknaden är snarast av projektkaraktär och har med något undantag också stöd av offentliga medel för sin verksamhet.¹⁵

([Åter](#) till början av artikeln)

7. Nätbokhandeln

Nätbokhandeln ger människor vidgade möjligheter att köpa böcker även om de inte bor i närheten av en traditionell bokhandel. Nätbokhandeln har dessutom en bredd i utbudet, som ingen traditionell bokhandel i Sverige kan mäta sig med. Det gäller den svenska utgivningen, men i princip alla nätboklådor som kan betraktas som allmänbokhandlare har också tiotusentals engelska och amerikanska titlar i sitt utbud. Nätbokhandeln Bokus etablering i flera nordiska länder gör också att grannlandslitteraturen är tillgänglig för dem som bor i Sverige, Norge, Danmark och Finland. Det kan — om man hittar effektiva metoder för marknadsföring — på sikt skapa en nordisk marknad för den svensk-, norsk- och danskspråkiga litteraturen.

På nätbokhandelns hemsida finner man boktips, kundtidning, topplistor, recensioner, författarporträtt, tematiska listor etc. Den skulle alltså kunna liknas vid en bokklubb med ett enormt backlistutbud. Nätbokhandeln bygger på rationell beställning och distribution och har inget eget lager och få anställda. Den köper många av de löpande tjänster den behöver.

De första svenska nätbokhandlarna startade 1997 och idag är nätbokhandeln en relativt etablerad företeelse. Verksamheten befinner sig dock fortfarande i ett uppbyggnadsskede. Man har ännu inte utnyttjat de möjligheter som finns, utan har hittills främst koncentrerat sig på logistiken, på att bygga upp en väl fungerande organisation, beställningsfunktion och distribution. Marknadsföringen är outvecklad och man har framför allt svårt att hitta former för att marknadsföra det breda utbudet.

Hittills har också nätbokhandeln i Sverige koncentrerat sig på det traditionella bokutbudet. Kulturtidskrifterna ligger utanför liksom de elektroniska publikationerna och print-on-demand-böckerna. Nästa steg i utvecklingen skulle kunna vara att texter som publiceras i elektronisk form säljs via nätbokhandeln som filer eller som böcker som produceras med hjälp av print-on-demand-tekniken. Exempel på det senare finner man redan i USA. Barnes & Nobles nätbokhandel har på sin webbplats en särskild avdelning för elektroniska böcker.¹⁶ I slutet av november erbjöd man ca 2300 titlar. Av dessa var närmare 90 publicerade i september 1999, ca 30 i oktober och lika många i november. Antalet titlar ökar alltså snabbt.

Den svenska nätbokhandeln har fortfarande en liten andel av marknaden och man kan förmoda att nätbokhandeln och den traditionella bokhandeln både konkurrerar med och kompletterar varandra. I viss mån fungerar den traditionella bokhandeln som skyltfönster för nätbokhandeln, men nätbokhandeln erbjuder varken den personliga service eller den möjlighet att botanisera bland böckerna som den traditionella bokhandeln gör. Nätbokhandelns bokinformation är i allmänhet torftig och existerar ofta bara i form av författare, titel, förlag, utgivningsår och pris.

Den förlagsägda danska nätbokhandeln Saxo,¹⁷ som enbart säljer litteratur utgiven i Danmark och levererar böckerna via den traditionella bokhandeln, har en betydligt mer utvecklad bokinformation än de svenska nätbokhandlarna. Man erbjuder mer än 100.000 titlar, utgivna från 1991 fram till idag. För varje bok finns en text som presenterar boken. Texterna köper man från danska Bibliotekscentralen,¹⁸ eller skriver själva. Det är lätt att söka böcker genre- och ämnesvis. I varje grupp kan man välja mellan att få böckerna listade efter en tidsaxel, i alfabetisk ordning efter boktitel eller i alfabetisk ordning efter författare. När man funnit en bok av en författare kan man lätt få fram en lista på andra böcker av författaren. Man kan också prenumerera gratis på e-postmeddelanden om ny litteratur av en författare eller inom ett ämnesområde. Saxo garanterar att den information man på så sätt får om kunderna inte säljs vidare.

([Åter](#) till början av artikeln)

8. Biblioteken borde ha en nyckelroll, men...

De instrument för konsekration som finns i den traditionella litterära offentligheten finns ännu inte i den digitala litterära offentligheten. Merparten av de texter som publiceras på nätet är en form av egenutgivning och cd-rom-spel recenserar i dagstidningarnas IT-bilagor och inte på kultursidorna, även om de har karaktären av böcker eller är berättelser. Nätbokhandeln kan dock sägas försöka skapa sin egen konsekrationmakt genom bland annat boktips, recensioner och nyhetsbrev. Det finns också litterära webbplatser, som börjat utveckla sin egen konsekrationmakt. Vissa länkskafferier, till exempel Svesök och Kulturnät Sverige, kan också sägas ha en sådan funktion.

Men i huvudsak är läsaren på nätet lämnad åt sig själv när det gäller valet av litteratur. Ur läsarens synvinkel måste dock rådgivnings- och selektionsmekanismerna fungera, oavsett om det handlar om böcker i traditionell fysisk form eller böcker i form av elektroniskt publicerade texter, och här borde biblioteken kunna spela en central roll.

Det naturliga för den läsare som vill orientera sig i den väldiga elektroniska utgivningen,

som vill få information om vilken litteratur som finns på nätet, som vill veta om det finns både en pappersutgåva och en elektronisk utgåva av en text, borde naturligtvis vara att vända sig till biblioteket, som är den institution som har den mest gedigna kunskapen när det gäller att organisera information så att den blir sökbar. Biblioteken har ju dessutom under relativt lång tid hävdat att de hanterar olika medier likvärdigt och att det ur bibliotekets perspektiv är innehållet och inte i vilket medium det finns som är det intressanta.

Stämmer det? Knappast. Biblioteken har ännu inte lärt sig hantera texter på Internet och ger dem inte heller samma status som tryckta texter.

De naturliga ingångarna i biblioteket är dels katalogen, dels hemsidan. Jag har tittat närmare på LIBRIS webbsök och på LIBRIS Svesök. Jag har dessutom tittat på några folkbiblioteks hemsidor.¹⁹ Och det visar sig att om man söker efter elektroniskt material är resultatet både magert och slumpartat.

Jag ska ge några exempel.

1998 gav Sven Nilsson ut resehandboken *Vilse i Toscana*. Denna samspelar med en interaktiv guide, som finns på Sven Nilssons hemsida på Internet²⁰, vilket också finns angivet i katalogposten på LIBRIS webbsök. Klickar man på länken kommer man direkt till den interaktiva boken. På sin hemsida har Sven Nilsson också publicerat en rad artiklar om bl.a. kulturpolitik och bibliotek. Ingen av dessa återfinns dock om man söker på Sven Nilssons namn i LIBRIS webbsök.

1992 gav Karl-Erik Tallmo ut en roman på tre disketter, *Iakttagarens förmåga att ingripa*. Det första man kan notera är att det bara är ett av de bibliotek som finns i LIBRIS webbsök som har denna diskettroman. Det andra man kan notera är att LIBRIS webbsök inte innehåller någon hänvisning till den webbsida, där Karl-Erik Tallmo skriver om romanen och om dess mottagande och erbjuder läsaren smakprov.²¹

Sedan några år ger Svenska Vitterhetssamfundet och Almqvistsällskapet ut en vetenskaplig edition av Almqvists samlade skrifter. Denna publiceras i bokform men också på webben.²² I LIBRIS webbsök finns dock ingen uppgift om att det finns en elektronisk utgåva på webben.

Om man söker på författaren Karin Boye i LIBRIS webbsök får man inga hänvisningar till elektroniska resurser. Men flera av Karin Boyes verk finns på webben.

1998 kom Ulf Nilson med sin bok *Sverige: Slutet anstalt*.²³ Den var enligt pressreleasen den första svenska bok som gavs ut uteslutande på nätet och är en reportagebok, som man kan ladda hem som pdf-fil och numera också köpa i tryckt form. Den tankades ner i mer än 15 000 exemplar²⁴, vilket får betraktas som en relativt stor upplaga. Den finns registrerad i Sunets www-index över elektronisk litteratur. Den tryckta boken finns i LIBRIS webbsök, men utan information om att den är publicerad på webben.

I Sunets www-index hittar man också romanen *Vi kommer tillbaka...* av den ryske författaren Gennadij Fisch i översättning av Erik Jonsson, som också är den som lagt ut romanen på nätet.²⁵ Men romanen finns inte i LIBRIS-katalogen.

Och ett sista exempel. I april 1999 kom *Checkpoint Charlie*, en science fiction-thriller som handlar om artificiellt liv och korsningen mellan datorteknik och biologi. Den är skriven av författaren Riley Krap, som är en pseudonym för mikrochipkonstruktören och författaren Daniel Hansson. Boken, som har fått en alldeles egen domänadress, kan tankas ned i form av en pdf-fil eller som en e-postföljetong.²⁶ Den finns dock inte i LIBRIS webbsök.

LIBRIS-katalogen innehåller 38 poster som klassas som skönlitterära elektroniska resurser. De flesta av dessa är cd-rom-skivor med olika digitala bibliotek. Antalet online-poster är nio. Av dessa är två länkar till tidskrifter. Det återstår därmed sju poster som hänvisar till skönlitterära texter på nätet.

Men det finns alltså väldigt mycket mer.

Det här begränsar naturligtvis katalogens användning och underminerar dess trovärdighet och ger en bild av att den elektroniska litteraturen har en mindre omfattning än den faktiskt har. Det ger också signalen att de elektroniska texter, som finns på Internet, inte har samma dignitet som de tryckta texterna eller de texter som finns på diskett eller cd-rom.

Kan man då använda sig av Svesök? Svesök presenterar sig så här: "Svesök är en söktjänst och länkkatalog för svenska webbsidor och webbplatser på Internet. Dessutom är Svesök tänkt att fungera som en nationalbibliografi över den svenska delen av Internet och som ett redskap för att katalogisera webbplatser och webbsidor."²⁷ Fungerar den så för den som vill hitta till exempel elektroniskt publicerad skönlitteratur på webben? Ja, i begränsad omfattning. Svesök består av två databaser. Den ena, länkkatalogen, innehåller utvalda och katalogiserade webbresurser, som har ordnats inom olika ämnesområden. Den andra innehåller i stort sett allt som finns på den svenska delen av Internet och är insamlat av en robot inom projekt Kulturarw³. De två databaserna är sökbara samtidigt. Det material som finns katalogiserat är magert. Däremot kan man få fram det mesta som har publicerats på svenska webbsidor genom att söka på texternas titel eller författarens namn. Men då måste man alltså veta exakt vilken författare eller vilken text man letar efter. Man kan inte få någon överblick över vad som finns. Man riskerar dessutom att få ett mycket stort antal irrelevanta träffar, så många att man drunknar.

LIBRIS är ett nationellt biblioteksdatasystem. Titlarna i LIBRIS webbsök utgörs enligt LIBRIS egen information "av såväl tryckta böcker, tidskrifter och artiklar, som kartor, musikalier, elektroniska resurser med mera."²⁸ Men med några undantag registreras bara de elektroniska resurser som finns som fysiska föremål, inte elektroniska resurser på webben. Återstår alltså Svesök. Svesök har som ambition att vara en nationalbibliografi för webbresurser, och fungerar möjligen så när det gäller att registrera webbplatser/webbsidor. Men för den som vill få överblick över den elektroniska litteraturen på webben är Svesök ett ytterst trubbigt instrument.

Dessutom är det ur användarens synvinkel ologiskt att dela upp de elektroniska publikationerna beroende på publiceringsformen så att en typ av elektroniska publikationer finns i LIBRIS webbsök och en i Svesök.

En annan publiceringsform som blivit möjlig genom den nya tekniken är alltså print-on-demand. LIBRIS webbsök klarar print-on-demand betydligt bättre än de elektroniskt publicerade texterna. Men: LIBRIS webbsök anger inte att böckerna är print-on-demand-utgåvor. Om den informationen fanns i LIBRIS webbsök skulle användaren kunna gå in och lista vilka böcker som finns tillgängliga som print-on-demand-utgåvor. Det är också en viktig information för användarna eftersom en elektronisk fil är relativt lätt att ändra och texten åtminstone rent teoretiskt kan ändras ett flertal gånger under den tid boken finns tillgänglig för beställning.

Med andra ord har vi idag inte en nationalbibliografi, som uppfyller de krav man kan ställa på en nationalbibliografi som ska fungera också i en elektronisk publiceringsmiljö.

[\(Åter till början av artikeln\)](#)

9. Folkbiblioteken har glömt litteraturen on-line

Man kan också konstatera att folkbiblioteken har svårt att hitta sin roll i den digitala utvecklingen. Visserligen har folkbiblioteken i allt större utsträckning gjort Internet tillgängligt för sina besökare. Man köper även i viss utsträckning cd-rom. Men det verkar mest vara referensverk och cd-rom-spel för barn som bygger på böcker eller figurer av etablerade författare, t.ex. Astrid Lindgren, Lennart Hellsing eller Sven Nordqvist. För drygt ett år sedan kom däremot en cd-rom som heter Parken och är en berättelse i text, ljud och bild om en park i Stockholm och dess invånare. Skulle motsvarande material kommit i bokform skulle relativt många bibliotek ha köpt den. Nu var det bara en handfull. Och den litteratur som finns on-line tycks folkbiblioteken i det närmaste ha glömt bort.

I Gävleborgs län finns webbplatsen gpunkt.com, som enligt den egna presentationen är ett "länkråd som innehåller hemsidor och kalendarium för en del av vårt läns rika kulturliv."²⁹ Bakom webbplatsen står kommunförbundet, länsstyrelsen och landstinget i Gävleborgs län som också finansierar projektet.

Under gpunkt.com kan man gå in på rubriken "litteratur och media" och finner där länkar till antikvariat, bibliotek, ett litterärt sällskap, två författares hemsidor, tidningar och tidskrifter. De bibliotek som finns representerade är högskolebiblioteket, länsbiblioteket, Musikbiblioteket Gävle samt åtta kommunala folkbibliotekssystem. Tre mindre kommuner i länet saknas.

Bibliotekens hemsidor innehåller information om verksamheten, t.ex. adresser, öppettider, telefonnummer, bokbussens turlistor, låneregler, information om projekt och viss information om samlingarna. Därtill kommer boktips och länkskaffier av olika karaktär. Ett bibliotek, Hudiksvall, har också lagt ut förteckningar över vilka tidningar och tidskrifter de har, inklusive länkar till dem som har webbutgåvor.³⁰ Biblioteket i Ljusdal har en skivverkstad för ungdomar.³¹ Den innehåller relativt mycket material, som är fördelat under olika rubriker, t.ex. dagboksanteckningar,

dikter, sångtexter och noveller. Biblioteket i Sandviken har avdelningen "Sandviken skapar" där den som vill kan få sina dikter, målningar etc. publicerade på webben.³² "Sandviken skapar" öppnades för ungefär ett år sedan för att uppmuntra människors egna skapande och tanken är inte att det ska bli ett arkiv utan att bidragen succesivt ska bytas ut.³³ Det första bidraget är fem illustrerade dikter av en författare, som debuterade med fyra dikter i tidskriften Provins 1997.

Och så här ser enligt min erfarenhet de svenska bibliotekens webbplatser ut.

Biblioteken i Gävle, Sandviken och Söderhamn, dvs. tre av elva kommuner har sina kataloger — alla Btj 2000 — på webben. Det finns inga möjligheter att lägga in Internetlänkar i webbversionen av Btj 2000. Det innebär att om biblioteket har en utgåva av Almqvists samlade verk kan man inte lägga in en länk till webbutgåvan av samma bok. Det innebär också att även om Gabriella Håkanssons roman Operation B finns i katalogen finns inget utrymme att lägga in en länk till romanens fortsättning på nätet, Operation (snabel)B. Däremot skulle information om att de elektroniska utgåvorna finns naturligtvis kunna läggas in i katalogposten.

Möjligheten att lägga in länkar i katalogen ska dock finnas i BookIT, som är Btj:s nya lokala datasystem. Det är dock orealistiskt att tänka sig att varje bibliotek sitter och lägger in webbposter i sin katalog. Det måste förmodligen i så fall göras av någon central instans.

Det är vidare värt att notera att inget av de bibliotek jag har tittat på har på sin webbsida någon form av katalog över webbpublicerade texter. Man har länkskafferier, men det verkar vara relativt slumpartat vilka länkar man har tagit med och oftast går inte länkarna till enskilda boktitlar utan till andra länkskafferier och till olika sökverktyg.

Ett steg på vägen är Mölndals stadsbiblioteks webbplats³⁴ med länkar till en lång rad både inhemska och utländska bibliografiska databaser och en länkkatalog uppställd efter folkbibliotekens bibliografiska system, SAB-systemet. I presentationen av sidan säger man att länkkatalogen "strävar efter att vara ett kvalitetsurval som prioriterar svenska länkar, men vi kan självfallet inte ta ansvar för innehållet på andra sidor än våra egna." Antalet länkar anger man till "över 12000." Särskilt bra sidor får en stjärna, flaggor anger webbplatsens språk (om det är på svenska, norska eller danska, annars är det mestadels på engelska) och en sökmotor finns kopplad till sidan. Några beskrivningar av länkarna finns dock inte. Vidare saknas mycket webbpublicerad litteratur i länklistan, även sådant som finns hos Svesök, Kulturnät Sverige och Sunets WWW-index. När det gäller t.ex. svensk skönlitteratur går flertalet länkar till texter publicerade av projekt Runeberg. Sökmotorn erbjuder dessutom begränsade sökmöjligheter.

En uppgift som borde falla inom ramen för folkbibliotekens verksamhet är förmedling av den litteratur som finns på webben, eftersom biblioteken dels har den kunskap och de rutiner som krävs för att bedöma, klassificera och förmedla litteratur, dels drivs på icke kommersiell basis.

En effektiv förmedling av litteratur på webben skulle kunna ske genom en kombination av att en central instans tar på sig uppgiften att katalogisera webbpublicerade texter

och att länsbiblioteken och/eller de stora kommunbiblioteken bygger upp nätverk som omfattar de författare — av alla kategorier — som publicerar sig på webben, och med det nätverket som grund bygger upp webbsidor som presenterar och förmedlar elektroniskt publicerade texter av författare i sina respektive regioner. För att få finnas med på dessa sidor skulle författarna uppfylla vissa kvalitetskriterier — både innehållsmässiga, grafiska och tekniska — och biblioteket skulle katalogisera materialet. Naturligtvis ska det material man publicerar — eller länkar sig till — också integreras i den katalogbild man presenterar. Det skulle ge läsarna helt andra möjligheter än idag att finna de elektroniskt publicerade texterna och det skulle ge författarna större möjligheter att nå en publik.

Ett sådant nätverk skulle dessutom kunna fungera som en stimulans för författare, som en kreativ miljö där de dels skulle kunna kommunicera med andra författare, dels med läsarna.

Idag tycks dock inga svenska folkbibliotek arbeta med den typen av förmedling av elektroniska texter.

([Åter](#) till början av artikeln)

10. Litteraturpolitiken ligger efter

I litteraturpolitiken kom den elektroniska publiceringen och distributionen av litteratur in med utredningen *Boken i tiden* 1997³⁵, där den trots den snabba expansionen fick ett tämligen marginellt utrymme. Utredningen redogör för nätbokhandels framväxt, konstaterar att "bokhandelsbranschen står inför en teknisk revolution"³⁶ och gör bedömningen att nätbokhandeln genom priskonkurrensen kan bli ett växande problem för den traditionella bokhandeln. Vidare tar den upp print-on-demand, men utan att diskutera dess användningsområden. Den nämner också att bokhandels datorisering har gjort böcker tillgängliga på ett helt annat sätt än tidigare, LIBRIS betydelse för bokinformationen och EDI BOK, bokbranschens samarbetsorgan för standarder och rutiner kring elektronisk handel.

Någon utförligare och mer problemorienterad diskussion kring elektronisk publicering och distribution av litteratur och om hur den kan komma att påverka bokmarknaden och olika aktörers roller förs dock inte.

Mot bakgrund av att det statliga utgivningsstödet till litteratur bygger på tryckta ark och minimiupplagor och därmed exkluderar den litteratur som publiceras elektroniskt föreslog utredningen en s.k. öppen stödordning, som skulle omfatta två miljoner kronor och vara avsedd för elektroniskt publicerad litteratur men också Författares bokmaskin, poesifestivaler, läsfrämjande projekt, Världsbokdagen, Författarcentrums verksamhet etc. Den föreslog också ett utbyggt teknikstöd till bokhandeln mot bakgrund av den hårdnande konkurrensen.

I den proposition som följde, *Litteraturen och läsandet*³⁷, pekar regeringen på några positiva effekter, som den digitala publiceringstekniken kan få: "Digital publiceringsteknik och Internet kan få stor betydelse för att öka tillgängligheten till litteratur på t.ex. invandrar- och minoritetsspråk. Multimedia och kassetböcker kan

också vara viktiga medel för att introducera läsovana människor till litteraturens värld." Mot den bakgrunden menar man att det är "angeläget att svensk kvalitetsutgivning på cd-rom, kassettböcker och genom digital publiceringsteknik kan utvecklas"³⁸ och föreslår en öppen stödordning i linje med bokutredningens förslag.

Resultatet blev medel till en öppen stödordning fr.o.m. 1999. Statens kulturråd, som administrerar litteraturstödet, valde att inom ramen för det beslutet inrätta en särskild stödordning för elektroniskt publicerad litteratur. Den är begränsad till elektroniskt publicerad litteratur i fysisk form och de stödbelopp som ges ligger i nivå med stödet till tryckta böcker. Stödet kan ges i förhand som produktionsstöd eller som efterhandsstöd. Beslut om stöd fattas av de arbetsgrupper som kulturrådet har utsett för att hantera stöd till olika litteraturkategorier: svensk skönlitteratur, utländsk skönlitteratur, facklitteratur etc. De titlar som får stöd omfattas också av distributionsstödet, vilket innebär att ett exemplar av titeln automatiskt skickas till samtliga folkbibliotekssystem och ett 100-tal bokhandlare.

Fram till första december 1999 har sammanlagt fem titlar fått stöd. Tre av dessa är cd-skivor med uppläsningar. Två är cd-rom-produktioner: en om design och en om medeltida bilder. Men det återstår alltså en genomgripande kulturpolitisk analys av hur utvecklingen av elektronisk publicering av litteratur kan komma att påverka bokmarknaden och vilka eventuella kulturpolitiska åtgärder det kräver.

([Åter](#) till början av artikeln)

Noter

1. Chartier, Roger, *Böckernas ordning*, (Göteborg: Anamma, 1995), s. 110f. [Tillbaka till texten](#)
2. *Strategic developments for the European publishing industry towards the year 2000. Europe's multimedia challenge*, Bruxelles : European Commission, DGXIII/E, 1996. [Tillbaka till texten](#)
3. Alkula, Riitta, Elektronisk publicering, i: *Nordinfo-nytt* 1-2/97, http://www.nordinfo.helsinki.fi/nordnytt/nnytt1-2_97/alkula.htm [Tillbaka till texten](#)
4. http://www.vtt.fi/inf/nordep/ep-quest/EP_quest-results.htm [Tillbaka till texten](#)
5. Hertel, Hans, *500.000£ er prisen : bogen i mediesymbiosens tid*, Stockholm 1996. En av författaren något förkortad och omarbetad version ingår i Furuland, Lars, & Svedjedal, Johan (red.), *Litteratursociologi*, Lund 1997. [Tillbaka till texten](#)
6. Mediesymbiosen diskuteras i Hans Hertels ovan nämnda bok. I sin kommande bok *The literary webb*, som publiceras i Kungl. bibliotekets actaserie i januari 2000 diskuterar Johan Svedjedal dels boksamhällets förmåga att ta till sig ny teknik, dels mediesymbiosen. [Tillbaka till texten](#)
7. <http://www.kb.se/Nvb/Peurell/online/online1.htm> [Tillbaka till texten](#)
8. <http://www.lysator.liu.se/runeberg/> [Tillbaka till texten](#)
9. <http://sunsite.berkeley.edu/OMACL/> [Tillbaka till texten](#)
10. <http://etext.lib.virginia.edu/uvaonline.html> [Tillbaka till texten](#)
11. Seminariet var torsdagen den 18 september och arrangerades av projektet Nya vägar för boken i samarbete med tidskriften Svensk Bokhandel. Under rubriken Publicera sig på nätet samtalade förläggaren Magnus Bergh, Bonniers, författaren Aase Berg och Ola Lindvall kring frågor som : Ställer det nya mediet andra krav på texten? Behövs förläggare vid nätpublicering? Underlättas

- kontakten med läsarna? [Tillbaka till texten](#)
12. <http://www.argus.se/> [Tillbaka till texten](#)
  13. <http://www.argus.se/bakgrund.html> [Tillbaka till texten](#)
  14. <http://www.bok.bonnier.se/abforlag/bocker/operationb/namn.html> [Tillbaka till texten](#)
  15. En beskrivning av några svenska print-on-demand-projekt finns i Erik Peurells studie *Print On Demand in Sweden: Four projects and their products, problems and prospects*, <http://www.kur.se/fou/rapporter/Peurellpod.pdf>
[Tillbaka till texten](#)
  16. <http://www.barnesandnoble.com/subjects/ebooks/ebooks.asp> [Tillbaka till texten](#)
  17. <http://www.saxo.dk/> [Tillbaka till texten](#)
  18. Bibliotekscentralen säljer böcker, katalogposter etc. till danska folkbibliotek och kan närmast liknas vid Bibliotekstjänst sambindningsservice. [Tillbaka till texten](#)
  19. Sökningarna gjordes i oktober 1999. [Tillbaka till texten](#)
  20. <http://www.polyvalent.se/toscana/guide.html> [Tillbaka till texten](#)
  21. <http://www.nisus.se/archive/iakttaga.html> [Tillbaka till texten](#)
  22. <http://g3.spraakdata.gu.se/vittsam/almqvist.html> [Tillbaka till texten](#)
  23. <http://ulfnilson.bahnhof.se/> [Tillbaka till texten](#)
  24. <http://nyheter.idg.se/display.pl?ID=990415-IW1> [Tillbaka till texten](#)
  25. <http://www.geocities.com/Area51/Hollow/7390/vkt/index.html> [Tillbaka till texten](#)
  26. <http://www.checkpointcharlie.net/page40.html> [Tillbaka till texten](#)
  27. <http://www.svesok.kb.se/info/index.html> [Tillbaka till texten](#)
  28. <http://www.libris.kb.se/help/DBinfoLIBRIS.html> [Tillbaka till texten](#)
  29. <http://www.gpunkt.com/> [Tillbaka till texten](#)
  30. <http://www.hudiksvall.se/hudiksvall/bibliotek/medier.htm> [Tillbaka till texten](#)
  31. <http://www.ljusdal.se/ungasidan/skrivarverkstad.htm> [Tillbaka till texten](#)
  32. <http://www.sandviken.se/biblioteket/skapar.html> [Tillbaka till texten](#)
  33. Denna information bygger på ett telefonsamtal med bibliotekschefen Britt-Marie Windemo 30/11 1999. [Tillbaka till texten](#)
  34. <http://www.molndal.se/bibl/default.htm> [Tillbaka till texten](#)
  35. *Boken i tiden. Betänkande från utredningen om boken och kulturtidskriften*, SOU 1997:41
[Tillbaka till texten](#)
  36. ibid s. 121 [Tillbaka till texten](#)
  37. *Litteraturen och läsandet*, Regeringens proposition 1997/98:86 [Tillbaka till texten](#)
  38. ibid s. 21 [Tillbaka till texten](#)

[\(Åter till början av artikeln\)](#)

